

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Η ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο έρευνας στην αναπτυξιακή ψυχολογία, καθώς πρόκειται για τη μεγαλύτερη χρονικά αναπτυξιακή περίοδο του ανθρώπου, με όρους «κλασικής» προσέγγισης στην ανάπτυξη τουλάχιστον και όχι με εκείνους της διά βίου ανάπτυξης. Πράγματι, με το πέρασμα από τη μέση παιδική ηλικία στη φάση της ήβης, τα αναπτυσσόμενα άτομα βιώνουν «ξαφνικά» (διότι οι αλλαγές επωάζονται νωρίτερα, βεβαίως) πολλές και σημαντικές αλλαγές στην καθημερινότητά τους και στη ζωή τους. Κάποιες από αυτές είναι ορατές, άλλες είναι αόρατες, όλες όμως, κατά μία έννοια, κλονίζουν τη μέχρι εκείνη τη στιγμή «σταθερή» αναπτυξιακή πορεία τού, έως εκείνη τη στιγμή, παιδιού. Στα επόμενα χρόνια, αρχίζοντας από την ήβη και μέχρι το 18ο έτος της ζωής του, σε όλη την περίοδο της εφηβείας, το άτομο θα προετοιμαστεί για τη μετάβασή του στη νεότητα και την ενηλικίωση.

Στην ελληνική βιβλιογραφία υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός συγγραμμάτων, κυρίως συγγραμμάτων αναπτυξιακής ψυχολογίας, στα οποία η εφηβεία παρουσιάζεται και αναλύεται με όρους ανάλογους με εκείνους των υπόλοιπων αναπτυξιακών περιόδων της ζωής του ανθρώπου, με προφανείς περιορισμούς στην έκταση της μελέτης της κάθε αναπτυξιακής περιόδου. Είναι λιγότερα τα συγγράμματα που αναφέρονται *αποκλειστικά* στην εφηβική ηλικία. Μπορεί δε κανείς να ισχυριστεί ότι σχεδόν κανένα δεν προσεγγίζει την αναπτυξιακή αυτή περίοδο με όρους πολιτισμικών διαφορών, όπως συμβαίνει με το παρόν βιβλίο. Κατ' αυτή την έννοια, το παρόν πόνημα έρχεται να καλύψει ένα κενό στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία για το θέμα.

Ο συγγραφέας του, ο Jeffrey Arnett, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Clark των ΗΠΑ, είναι περισσότερο γνωστός στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα για την εισαγωγή του όρου «αναδύομενη ενηλικίωση» (“emerging adulthood”) ήδη από το 2000. Ο όρος αυτός προτάθηκε από τον ίδιο προκειμένου να περιγράψει τις αλλαγές και τις προκλήσεις της περιόδου μετά τη βιολογική και γνωστική τουλάχιστον ολοκλήρωση της εφηβικής ηλικίας (γράφω «τουλάχιστον» γιατί το ψυχοκοινωνικό τέλος της εφη-

βείας δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο στα 18 έτη). Ωστόσο, αυτό που είναι ίσως λιγότερο γνωστό, ενδεχομένως και λόγω της ευρύτατης διάδοσης της συζήτησης για την περίοδο της αναδύομενης ενηλικίωσης, είναι ότι ο Arnett ήταν και παραμένει ένας πολύ σημαντικός μελετητής της εφηβικής ηλικίας.

Το παρόν έργο του συνοψίζει τα πορίσματα αυτής ακριβώς της μελέτης. Μάλιστα δε, όπως ήδη αναφέρθηκε, τα πορίσματα αυτά παρουσιάζονται με ιδιαίτερη έμφαση στον πολιτισμικό παράγοντα και στην επίδρασή του στον τρόπο που βιώνεται, πρωτίστως, αλλά και κατανοείται η εφηβική ηλικία. Όπως γράφει ο ίδιος,

η εκμάθηση της πολιτισμικής προσέγγισης της ανάπτυξης διέυρνε και εμβάθυνε σημαντικά τη δική μου κατανόηση για την περίοδο της εφηβείας και, ως εκ τούτου, έχω διαπιστώσει ότι η πολιτισμική προσέγγιση λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο εξίσου και για τους φοιτητές μου. Χάρη στη συνειδητοποίηση της ποικιλομορφίας των πολιτισμικών πρακτικών, εθίμων και πεποιθήσεων σχετικά με την εφηβεία, διευρύνουμε την αντίληψή μας για το σύνολο των αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Επιπλέον, κατανοούμε καλύτερα την εφηβική ανάπτυξη στη δική μας κουλτούρα, μαθαίνοντας να την αντιμετωπίζουμε ως μία, μονάχα, από τις πολλές πιθανές διαδρομές που αυτή μπορεί να ακολουθήσει.

Το βιβλίο αυτό δομείται σε δεκατρία κεφάλαια. Εκτός από την εισαγωγή, στην οποία γίνεται ιστορική αναφορά στην έννοια της εφηβείας και περιγράφονται οι τρόποι επιστημονικής μελέτης της, τα υπόλοιπα κεφάλαια αφορούν στην περιγραφή των βιολογικών, γνωστικών και κοινωνικοσυναισθηματικών αλλαγών που βιώνουν οι έφηβοι, καθώς και στην επίδραση αυτών των αλλαγών στη συμπεριφορά τους, υπό το πρίσμα της πολιτισμικής, αλλά και της διεπιστημονικής προσέγγισης. Πράγματι, δίπλα στην κυρίαρχη ματιά της ψυχολογίας για την κατανόηση της αναπτυξιακής αυτής περιόδου, ο αναγνώστης θα συναντήσει και εκείνη της κοινωνιολογίας και της εθνογραφίας, καθώς και της ιστορίας.

Ένα επιπλέον στοιχείο το οποίο διαφοροποιεί το παρόν έργο από άλλα βιβλία που αφορούν στην εφηβεία είναι

η ένταξη στο κείμενο γνώσεων, από τα πολλά πλέον χρόνια έρευνας του συγγραφέα, για την αναδυόμενη ενηλικίωση. Ο αναγνώστης αποκτά έτσι μια πληρέστερη εικόνα για το πώς συνδέονται οι αλλαγές της εφηβικής ηλικίας με τη μετέπειτα περίοδο της προσπάθειας των αναπτυσσόμενων ατόμων να κατακτήσουν τα ορόσημα ενηλικίωσης στο κάθε πολιτισμικό πλαίσιο.

Για την καλύτερη μελέτη και την εμπέδωση της σχετικής γνώσης, κάθε κεφάλαιο, αφού εισάγει τον αναγνώστη στην ιδιαίτερη θεματική του συνοψίζοντας τους αναμενόμενους μαθησιακούς στόχους, περιλαμβάνει ειδικά πλαίσια με τους τίτλους:

- *Πρόταση για κριτική σκέψη* (πρόκειται για στοχευμένες παραγράφους/ερωτήσεις στις οποίες ο αναγνώστης καλείται να δώσει απαντήσεις στη βάση της μελέτης του)
- *Εστίαση στην Ιστορία* (ιστορικές αναφορές για την εξέλιξη των εννοιών που μελετώνται)
- *Εστίαση στην έρευνα* (αναφορές σε ιδιαίτερες και σημαντικές έρευνες ή μεθόδους για τα επιμέρους θέματα)
- *Εφαρμόζοντας τις γνώσεις σας* (στοχευμένες ερωτήσεις επανάληψης).

Τέλος, κάθε κεφάλαιο κλείνει με την περίληψη όλων των βασικών εννοιών και γνώσεων που αποτέλεσαν το περιεχόμενό του.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, το παρόν σύγγραμμα αποτελεί ένα ολοκληρωμένο εγχειρίδιο για την εφηβεία. Ένα

πολύτιμο εργαλείο για τους φοιτητές των πανεπιστημιακών τμημάτων της χώρας μας που μελετούν ειδικά ή ενδιαφέρονται γενικά για την ανθρώπινη ανάπτυξη (οι οποίοι, επιπλέον, όπως το αναφέρει και ο ίδιος ο συγγραφέας, είναι μάλλον ή βέβαιον ότι θα αναγνωρίσουν δικές τους εμπειρίες, θα «συναντηθούν» με το εφηβικό τους παρελθόν και θα στοχαστούν για το μέλλον τους ως ενήλικες), για τους ειδικούς ψυχικής υγείας οι οποίοι ασχολούνται με εφήβους, για γονείς και εκπαιδευτικούς, αλλά και για κάθε αναγνώστη που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τόσο σημαντική αυτή αναπτυξιακή περίοδο της ζωής του ανθρώπου.

Η έκδοση ενός βιβλίου είναι μια συλλογική, επίπονη εργασία. Δεν θα μπορούσα επομένως να κλείσω αυτόν τον πρόλογο χωρίς να ευχαριστήσω από καρδιάς τους συνεργάτες, χωρίς τη συμβολή των οποίων η παρούσα έκδοση δεν θα είχε πραγματοποιηθεί: τον Κώστα Δαρδανό για όλη την υποστήριξη στην έκδοση αυτού του βιβλίου και για την εξαιρετική συνεργασία, τον Γιάννη Μάμη για την άψογη σελιδοποίηση και το άρτιο αισθητικό αποτέλεσμα του βιβλίου, τη Δανάη Δαρδανού για την τεχνική υποστήριξη και, βεβαίως, τελευταίο αλλά όχι έσχατο, τον Δημήτρη Τομαρά, για την άψογη μετάφραση που έκανε σε ένα κείμενο με τόσο ιδιαίτερες απαιτήσεις.

Σπύρος Τάνταρος

Καθηγητής Αναπτυξιακής Ψυχολογίας
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Πρόλογος

Η ΕΦΗΒΕΙΑ είναι μια συναρπαστική περίοδος της ζωής και, ως εκ τούτου, για τους περισσότερους διδάσκοντες αποτελεί ένα ευχάριστο θέμα διδασκαλίας. Πολλοί φοιτητές παρακολουθούν το συγκεκριμένο μάθημα αμέσως μετά το πέρας της εφηβείας τους. Ως επί το πλείστον, οι γνώσεις που αποκτούν για την ανάπτυξη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αποτελεί για τους ίδιους ένα ταξίδι αυτογνωσίας. Έτσι, συχνά απολαμβάνουν να αναστοχάζονται το ποιοι ήταν κατά την περίοδο αυτή, κάτι που τους οδηγεί σε μια νέα κατανόηση τόσο του παρελθόντος όσο και του σημερινού τους εαυτού. Ορισμένες φορές, αυτό που οι φοιτητές μαθαίνουν όταν μελετούν την εφηβεία επιβεβαιώνει τη διαίσθηση και τις ίδιες τους τις εμπειρίες, ενώ άλλοτε έρχεται σε αντίθεση ή και διευρύνει ό,τι πίστευαν πως γνώριζαν. Όταν λειτουργεί αποτελεσματικά, ένα μάθημα σχετικά με την εφηβεία μπορεί να αλλάξει όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές κατανοούν τον εαυτό τους, αλλά και εκείνον με τον οποίο αντιλαμβάνονται τους άλλους και τον κόσμο γύρω τους. Για τους διδάσκοντες, η δυνατότητα που προσφέρει το μάθημα για την ανάπτυξη της αντίληψης των φοιτητών είναι συχνά ευεργετική.

Κατά συνέπεια, ο βασικός μου στόχος κατά τη διάρκεια της συγγραφής του παρόντος βιβλίου ήταν να το καταστήσω μια σημαντική πηγή βοήθειας προς τους διδάσκοντες και τους φοιτητές, προκειμένου να συνδεθούν μεταξύ τους με διαφωτιστικούς τρόπους καθώς προσπαθούν να κατανοήσουν τη συγκεκριμένη δυναμική και πολύπλοκη ηλικιακή περίοδο. Σήμερα, που τα δικά μου παιδιά, τα δίδυμα Μάιλς και Πάρις, έχουν κλείσει τα δεκαεπτά τους χρόνια, η συγγραφή της εν λόγω έκδοσης είχε μια ιδιαίτερη προσωπική σημασία για εμένα, πιο ισχυρή από ποτέ άλλοτε.

Η αρχική μου πρόθεση ήταν να παρουσιάσω μια νέα αντίληψη για την εφηβεία, η οποία θα αντανakλά ό,τι πίστευα πως αποτελούσαν τα πιο ελπιδοφόρα και συναρπαστικά καινούργια ρεύματα στον συγκεκριμένο τομέα. Τα βασικά χαρακτηριστικά της θεώρησης που διέπουν το παρόν βιβλίο είναι τέσσερα: (1) η εστίαση στην πολιτισμική βάση της ανάπτυξης· (2) η επέκταση της ηλικια-

κής περιόδου που καλύπτεται προκειμένου να συμπεριληφθεί η «αναδυόμενη ενηλικίωση» (περίπου από 18 έως 25 ετών) και η εφηβεία· (3) η έμφαση στο ιστορικό πλαίσιο· και (4) η διεπιστημονική προσέγγιση της θεωρίας και της έρευνας. Το σύνολο των παραπάνω στοιχείων διαφοροποιεί το εν λόγω σύγγραμμα από όλα τα υπόλοιπα που μελετούν την εφηβεία.

Η πολιτισμική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία μαθημάτων για την εφηβεία, η οποία μπορεί να πραγματοποιείται είτε σε αμφιθέατρα υπό τη μορφή διαλέξεων είτε σε μικρές αίθουσες υπό τη μορφή σεμιναρίων, αναφέρομαι πάντοτε σε ένα σημαντικό μέρος της έρευνας που σχετίζεται με άλλους, διαφορετικούς από τον δικό μας, πολιτισμούς. Η βασική μου εκπαίδευση είναι κυρίως στο πεδίο της αναπτυξιακής ψυχολογίας, που κατά κανόνα δίνει μεγαλύτερη έμφαση στα καθολικά πρότυπα ανάπτυξης και μικρότερη στο πολιτισμικό πλαίσιο. Εντούτοις, η εκπαίδευσή μου περιλάμβανε, επίσης, τρία χρόνια μεταδιδακτορικής έρευνας στην Επιτροπή Ανθρώπινης Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου του Σικάγου. Μάλιστα, το πρόγραμμα που εφαρμοζόταν εκεί έδινε έμφαση στην ανθρωπολογία, η οποία προσδίδει στον πολιτισμό κυρίαρχη θέση. Η εκμάθηση της πολιτισμικής προσέγγισης της ανάπτυξης διεύρυνε και εμβάθυνε σημαντικά τη δική μου κατανόηση για την περίοδο της εφηβείας και, ως εκ τούτου, έχω διαπιστώσει ότι η πολιτισμική προσέγγιση λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο εξίσου και για τους φοιτητές μου. Χάρη στη συνειδητοποίηση της ποικιλομορφίας των πολιτισμικών πρακτικών, εθίμων και πεποιθήσεων σχετικά με την εφηβεία, διευρύνουμε την αντίληψή μας για το σύνολο των αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Επιπλέον, κατανοούμε καλύτερα την εφηβική ανάπτυξη στη δική μας κουλτούρα, μαθαίνοντας να την αντιμετωπίζουμε ως μία, μονάχα, από τις πολλές πιθανές διαδρομές που αυτή μπορεί να ακολουθήσει.

Η υιοθέτηση μιας πολιτισμικής προσέγγισης της ανάπτυξης σημαίνει ότι η συζήτηση για κάθε πτυχή της

ανάπτυξης εμπλουτίζεται με μια σημαντική πολιτισμική προοπτική. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζω τα βασικά στοιχεία της πολιτισμικής προσέγγισης, η οποία στη συνέχεια χρησιμεύει ως θέμα που διατρέχει όλα τα υπόλοιπα κεφάλαια. Επίσης, κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει ένα πλαίσιο («Εστίαση στον πολιτισμό»), όπου διερευνάται σε βάθος μία πτυχή της ανάπτυξης σε έναν συγκεκριμένο πολιτισμό – για παράδειγμα, η ανδρική και η γυναικεία περιτομή στη Βόρεια Αφρική, οι οικογενειακές σχέσεις των εφήβων στην Ινδία και η σεξουαλικότητα των νέων στην Ολλανδία.

Ελπίζω οι φοιτητές να μη μάθουν μόνο ότι η ανάπτυξη των εφήβων μπορεί να είναι διαφορετική ανάλογα με τον πολιτισμό στον οποίο ανήκουν, αλλά και πώς να σκέφτονται με βάση τον πολιτισμό, δηλαδή πώς να αναλύουν όλες τις πτυχές της εφηβικής ανάπτυξης ανάλογα με την πολιτισμική της βάση. Αυτό σημαίνει ότι θα μάθουν πώς να ασκούν κριτική στην έρευνα αναφορικά με το αν αυτή λαμβάνει ή όχι υπόψη της το πολιτισμικό θεμέλιο της ανάπτυξης. Παρουσιάζω αυτό το είδος κριτικής σε πολλά διαφορετικά σημεία του βιβλίου, με σκοπό οι φοιτητές να έχουν μάθει, μέχρι να φτάσουν στο τέλος της ανάγνωσής του, πώς να ασκούν τη συγκεκριμένη κριτική οι ίδιοι.

Αναδυόμενη ενηλικίωση

Η εφηβεία είναι μια περίοδος του βίου κατά την οποία λαμβάνουν χώρα πάρα πολλές θεαματικές αλλαγές· σήμερα, μάλιστα, βρισκόμαστε σε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ιστορική στιγμή όσον αφορά την εν λόγω περίοδο. Έτσι, στην εποχή μας η εφηβεία ξεκινάει πολύ νωρίτερα απ' ό,τι πριν από έναν αιώνα, επειδή για τους περισσότερους ανθρώπους των αναπτυγμένων χωρών η ήβη εμφανίζεται σε πολύ μικρότερη ηλικία, ως αποτέλεσμα της προόδου που έχει συντελεστεί στους τομείς της διατροφής και της υγειονομικής περίθαλψης. Παρ' όλα αυτά, αν υπολογίσουμε το τέλος της εφηβείας με όρους ανάληψης ενήλικων ρόλων, όπως, για παράδειγμα, ο γάμος, η γονικότητα και η σταθερή εργασία πλήρους απασχόλησης, η εφηβεία λήγει επίσης πολύ αργότερα απ' ό,τι στο παρελθόν, διότι πλέον, για πολλούς ανθρώπους, οι συγκεκριμένες μεταβατικές φάσεις αναστέλλονται τουλάχιστον μέχρι τα 25 τους χρόνια.

Η ερευνητική μου δραστηριότητα τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει επικεντρωθεί στο ζήτημα της ανάπτυξης των νέων Αμερικανών 18-25 ετών, συμπεριλαμβανομένων των Αμερικανών ασιατικής καταγωγής, των Αφροαμερικανών, των Λατινοαμερικανών και των λευκών. Με βάση αυτό το ερευνητικό έργο κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η συγκεκριμένη περίοδος στην πραγματικότητα δεν ανήκει στη φάση της εφηβείας, αλλά ούτε και στην «ενήλικη ζωή», ούτε καν στη «νεαρή ενηλικίωση».

Κατά την άποψή μου, η μετάβαση στην ενηλικίωση έχει γίνει τόσο παρατεταμένη ώστε πλέον αποτελεί μια ξεχωριστή περίοδο της πορείας της ζωής στις αναπτυγμένες χώρες, η οποία διαρκεί περίπου όσο και η εφηβεία. Αυτή δε η άποψη υποστηρίζεται πλέον ευρέως και από πολλούς άλλους μελετητές. Τα τελευταία χρόνια, έχει αναπτυχθεί ένα ολόκληρο ερευνητικό πεδίο σχετικά με την αναδυόμενη ενηλικίωση, το οποίο, εκτός των άλλων, περιλαμβάνει και την Εταιρεία για τη Μελέτη της Αναδυόμενης Ενηλικίωσης (Society for the Study of Emerging Adulthood - SSEA, βλ. www.ssea.org).

Κατά συνέπεια, ένα δεύτερο στοιχείο διάκρισης της αντίληψης που διέπει το ανά χείρας σύγγραμμα είναι ότι η ηλικιακή περίοδος που καλύπτεται σε αυτό δεν ενσωματώνει αποκλειστικά και μόνο την εφηβεία (10-18 ετών), αλλά και την «αναδυόμενη ενηλικίωση», η οποία εκτείνεται (κατά προσέγγιση) από τις ηλικίες 18 έως 25 ετών. Περιγράφω αυτή τη θεωρία στο πρώτο κεφάλαιο και τη χρησιμοποιώ ως πλαίσιο για τη συζήτηση της αναδυόμενης ενηλικίωσης στα κεφάλαια που ακολουθούν. Παρότι κάθε κεφάλαιο τείνει να καλύπτει περισσότερο την περίοδο της εφηβείας, εντούτοις περιέχει επίσης αρκετή ύλη που αφορά την αναδυόμενη ενηλικίωση.

Το ιστορικό πλαίσιο

Δεδομένων των διαφορών μεταξύ της εφηβείας σήμερα και της εφηβείας στο παρελθόν, η γνώση του ιστορικού πλαισίου της ανάπτυξης είναι ζωτικής σημασίας για την πλήρη κατανόηση της εν λόγω ηλικιακής περιόδου. Οι μαθητές θα έχουν πλουσιότερη κατανόηση της εφηβικής ανάπτυξης αν είναι σε θέση να αντιπαραβάλουν τη ζωή των νέων στο παρόν με εκείνη σε άλλες εποχές. Για τον σκοπό αυτό, σε κάθε κεφάλαιο παραθέτω συγκεκριμένες ιστορικές πληροφορίες. Επιπλέον, κάθε κεφάλαιο περιέχει ένα πλαίσιο («Εστίαση στην Ιστορία»), που περιγράφει κάποια πτυχή της ανάπτυξης των νέων κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου – για παράδειγμα, την οικογενειακή ζωή των εφήβων κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, της δεκαετίας του 1920 και της ανόδου της νεανικής κουλτούρας, καθώς επίσης και την εργασία των Βρετανών εφήβων κατά τον 19ο αιώνα.

Η έμφαση στο ιστορικό πλαίσιο της ανάπτυξης είναι ίσως ιδιαίτερα σημαντική σήμερα, δεδομένου του επιταχυνόμενου ρυθμού των πολιτισμικών αλλαγών που συντελούνται σε ολόκληρο τον κόσμο κατά τις τελευταίες δεκαετίες εξαιτίας της επίδρασης της παγκοσμιοποίησης. Ιδιαίτερα στις οικονομικά αναπτυσσόμενες χώρες, ο ρυθμός των αλλαγών κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ήταν εντυπωσιακός, με αποτέλεσμα οι νέοι συχνά να καταλήγουν να μεγαλώνουν στο πλαίσιο μιας κουλτούρας πολύ διαφορετικής από εκείνη στην οποία μεγάλωσαν οι γονείς τους. Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει ση-

μαντικά τις ζωές των σημερινών νέων, κατά τρόπο τόσο ελπιδοφόρο όσο και ανησυχητικό· γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, την ανέδειξα ως έναν από τους κρίκους σύνδεσης των επιμέρους κεφαλαίων του βιβλίου.

Μια διεπιστημονική προσέγγιση

Η πολιτισμική προσέγγιση και η έμφαση στο ιστορικό πλαίσιο σχετίζονται με ένα τέταρτο διακριτικό γνώρισμα της αντίληψης που προτείνεται σε αυτό το βιβλίο, δηλαδή τη διεπιστημονική προσέγγιση στη θεωρία και την έρευνα. Η ψυχολογία εκπροσωπείται εδώ σε σημαντικό βαθμό, καθώς πρόκειται για τον επιστημονικό κλάδο στον οποίο διεξάγεται το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που αφορά την ανάπτυξη των εφήβων. Παρ' όλα αυτά, ενσωματώνω, επίσης, υλικό από ένα ευρύ φάσμα άλλων πεδίων. Κατά προέκταση, μεγάλο μέρος της θεωρίας και της έρευνας που αποτελεί τη βάση για την πολιτισμική θεώρηση της εφηβείας προέρχεται από το πεδίο της ανθρωπολογίας, με αποτέλεσμα οι ανθρωπολογικές μελέτες να εκπροσωπούνται σημαντικά. Συχνά οι φοιτητές βρίσκουν το εν λόγω εκπαιδευτικό υλικό συναρπαστικό, επειδή έρχεται σε σύγκρουση με τις υποθέσεις τους σχετικά με το πώς περιμένουν να είναι η εφηβεία. Επίσης, πολύ ενδιαφέρον και σημαντικό πολιτισμικό υλικό σχετίζεται με την εφηβεία προέρχεται από την κοινωνιολογία, ιδίως όσον αφορά τις ευρωπαϊκές και ασιατικές κοινωνίες· κατά συνέπεια, οι κοινωνιολογικές μελέτες κατέχουν περίοπτη θέση στο ανά χείρας βιβλίο. Ακόμη, ο κλάδος της ιστορίας εκπροσωπείται σε αξιοσημείωτο βαθμό, καθώς παρέχει την ιστορική προοπτική που μόλις αναφέραμε. Άλλοι κλάδοι που περιλαμβάνονται είναι η παιδαγωγική, η ψυχιατρική, η ιατρική και οι σπουδές οικογένειας.

Η ενσωμάτωση δεδομένων από διάφορους επιστημονικούς κλάδους συνεπάγεται την αξιοποίηση μιας ποικιλίας ερευνητικών μεθόδων. Έτσι, ο αναγνώστης θα ανακαλύψει μέσα στο βιβλίο πολλές διαφορετικές ερευνητικές μεθόδους, οι οποίες ποικίλλουν από ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις έως εθνογραφικές μελέτες και βιολογικές αναλύσεις. Κάθε κεφάλαιο περιέχει ένα πλαίσιο («Εστίαση στην έρευνα»), στο οποίο περιγράφονται οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν σε κάποια συγκεκριμένη μελέτη. Αυτά τα πλαίσια παρέχουν στους φοιτητές λεπτομερή παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο διεξάγεται η ερευνητική δραστηριότητα για την εφηβεία και την αναδυόμενη ενηλικίωση.

Θέματα του κάθε κεφαλαίου

Η επιδίωξή μου να παρουσιάσω μια νέα αντίληψη για την ανάπτυξη των νέων έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση κεφαλαίων που αφορούν θέματα τα οποία δεν προ-

βάλλονται ιδιαίτερα έντονα στα περισσότερα άλλα εκπαιδευτικά βιβλία του είδους. Τα περισσότερα συγγράμματα περιλαμβάνουν μια συζήτηση για την ηθική ανάπτυξη, αλλά σε αυτό το βιβλίο υπάρχει ένα κεφάλαιο για τις πολιτισμικές πεποιθήσεις, συμπεριλαμβανομένων της ηθικής ανάπτυξης, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των πολιτικών πεποιθήσεων και μία ανάλυση των ατομικιστικών και των κολεκτιβιστικών πεποιθήσεων. Το κεφάλαιο για τις πολιτισμικές πεποιθήσεις παρέχει μια καλή βάση για την πολιτισμική κατανόηση της εφηβικής ανάπτυξης, καθώς τονίζει τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι πεποιθήσεις διαμορφώνουν την κοινωνικοποίηση που λαμβάνει χώρα σε κάθε άλλο πλαίσιο ανάπτυξης, από την οικογένεια έως το σχολείο και τα μέσα επικοινωνίας. Επιπλέον, η κατανόηση της σημασίας των πολιτισμικών πεποιθήσεων αυξάνει την επίγνωσή μας για τον τρόπο με τον οποίο οι κρίσεις που διαμορφώνουμε σχετικά με το πώς οι έφηβοι πρέπει να σκέφτονται και να ενεργούν έχουν σχεδόν πάντα τις ρίζες τους σε πεποιθήσεις που αποκτήσαμε κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής μας σε έναν συγκεκριμένο πολιτισμό.

Τα περισσότερα συγγράμματα περιλαμβάνουν, σε διάφορα σημεία τους, μία συζήτηση για θέματα φύλου· ορισμένα, μάλιστα, από αυτά περιλαμβάνουν ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για το φύλο. Το ανά χείρας βιβλίο, ωστόσο, περιλαμβάνει ένα κεφάλαιο που επικεντρώνεται αποκλειστικά στις πολιτισμικές διαφοροποιήσεις και τις ιστορικές αλλαγές όσον αφορά τους έμφυλους ρόλους, πέρα από τις σχετικές συζητήσεις σε άλλα κεφάλαια. Το φύλο αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της κοινωνικής ζωής σε κάθε πολιτισμό και τα γλαφυρά παραδείγματα των έμφυλων ρόλων και προσδοκιών σε μη δυτικούς πολιτισμούς θα βοηθήσουν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο το φύλο λειτουργεί ως προσδιοριστικό πλαίσιο για την ανάπτυξη των νέων στον δικό τους πολιτισμό.

Το παρόν βιβλίο διαθέτει, επίσης, ένα ολόκληρο κεφάλαιο με θέμα την εργασία, η οποία κατέχει κεντρική θέση στη ζωή των εφήβων στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς ένα σημαντικό ποσοστό εξ αυτών δεν λαμβάνει σχολική εκπαίδευση. Το κεφάλαιο για την εργασία περιλαμβάνει εκτεταμένες συζητήσεις για τις επικίνδυνες και ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας που συχνά βιώνουν οι έφηβοι στις αναπτυσσόμενες χώρες. Πρέπει μάλιστα να σημειωθεί ότι για τους περισσότερους ανθρώπους που ζουν σε αυτές τις χώρες η μετάβαση από το σχολείο στην εργασία αποτελεί σημαντικό μέρος της αναδυόμενης ενηλικίωσης· έτσι, η συγκεκριμένη μετάβαση τυχάνει ιδιαίτερης προσοχής στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Η ύλη του βιβλίου περιλαμβάνει, επίσης, ένα ολόκληρο κεφάλαιο για τα μέσα επικοινωνίας, με ενότητες σχετικά με την τηλεόραση, τη μουσική, τη διαφήμιση τσιγάρων, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, το διαδίκτυο, τα κινητά τηλέφωνα και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Παρότι τα μέσα επικοινωνίας αποτελούν σημαντικό μέρος

της ζωής των νέων των περισσότερων σύγχρονων κοινωνιών, το εν λόγω θέμα τυγχάνει εντυπωσιακά μικρής προσοχής σε σύγκριση με τα περισσότερα άλλα συναφή εκπαιδευτικά συγγράμματα. Αυτή η παράλειψη είναι άξια απορίας, αν αναλογιστεί κανείς ότι οι έφηβοι των αναπτυγμένων χωρών περνούν καθημερινά περισσότερο χρόνο χρησιμοποιώντας τα μέσα επικοινωνίας από αυτόν που αφιερώνουν στο σχολείο, στην οικογένεια ή στους φίλους τους. Θεωρώ ότι η χρήση των μέσων επικοινωνίας από τους νέους δεν αποτελεί απλώς ουσιαστικό, αλλά και ένα διαχρονικά συναρπαστικό θέμα· μάλιστα, οι σημερινοί φοιτητές μοιράζονται σχεδόν χωρίς εξαίρεση αυτή τη γοητεία, δεδομένου ότι έχουν μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον διαποτισμένο από τα μέσα επικοινωνίας.

Ένα κεφάλαιο που συναντάται στα περισσότερα άλλα βιβλία του είδους, αλλά όχι στο παρόν, είναι αυτό που αναφέρεται στις διάφορες υπάρχουσες θεωρίες. Κατά την άποψή μου, η ύπαρξη ξεχωριστού κεφαλαίου για τις θεωρίες δίνει στους φοιτητές μια παραπλανητική εντύπωση για τον σκοπό και τη λειτουργία των θεωριών στο επιστημονικό πεδίο. Η θεωρία και η έρευνα συγκροτούν δύο άρρηκτα συνδεδεμένα πεδία, αφού οι καλές θεωρίες εμπνέουν την έρευνα και, αντίστοιχα, η καλή έρευνα οδηγεί σε θεωρητικές αλλαγές και καινοτομίες. Η ξεχωριστή παρουσίαση των θεωριών μετατρέπει τα θεωρητικά κεφάλαια σε ένα είδος Μουσείου Θεωριών, διαχωρισμένο και αποκλεισμένο από την έρευνα. Αντιθέτως, η παρουσίαση του θεωρητικού υλικού επιλέγεται, στο πλαίσιο του βιβλίου μας, να πραγματοποιηθεί κατά μήκος του συνόλου των κεφαλαίων και πάντοτε σε συνάρτηση με το εκάστοτε ερευνητικό πλαίσιο που έχει θεμελιώσει και εμπνεύσει τη θεωρία.

Κάθε κεφάλαιο περιέχει ορισμένες ερωτήσεις κριτικής σκέψης, οι οποίες παρουσιάζονται σε ένα πλαίσιο με τον τίτλο «Πρόταση για κριτική σκέψη». Επειδή όμως η κριτική σκέψη έχει καταστεί προσφιλής όρος στους πανεπιστημιακούς κύκλους και έχει αποτελέσει αντικείμενο διατύπωσης διαφόρων ορισμών, οφείλω στο σημείο αυτό να εξηγήσω τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποίησα τον όρο στο παρόν βιβλίο. Ο σκοπός των ερωτήσεων κριτικής σκέψης είναι να εμπνεύσουν τους φοιτητές να φτάσουν σε ένα υψηλότερο επίπεδο ανάλυσης και αναστοχασμού σχετικά με τις ιδέες και τις πληροφορίες που περιέχονται στα επιμέρους κεφάλαια – υψηλότερο, εν προκειμένω, από αυτό στο οποίο θα μπορούσαν πιθανότατα να φτάσουν διαβάζοντας απλώς το κάθε ξεχωριστό κεφάλαιο. Έτσι, μέσω των ερωτήσεων κριτικής σκέψης, προσπαθώ να ενθαρρύνω τους φοιτητές να συνδέσουν τις διάφορες ιδέες που αναπτύσσονται σε κάθε ενότητα και κεφάλαιο, να εξετάσουν υποθετικά ερωτήματα και να εφαρμόσουν την ύλη των κεφαλαίων στην ίδια τους τη ζωή. Συχνά, οι ερωτήσεις δεν έχουν μία «σωστή απάντηση». Μάλιστα, παρά το ότι αποσκοπούν κυρίως στο να βοηθήσουν τους φοιτητές να επιτύχουν ένα υψηλό επίπεδο

σκέψης καθώς διαβάζουν, οι διδάσκοντες με έχουν ενημερώσει ότι χρησιμεύουν επίσης και ως γόνιμο υλικό για τη διεξαγωγή συζητήσεων μέσα στην τάξη ή για την πραγματοποίηση γραπτών εργασιών.

Ευχαριστίες

Η προετοιμασία ενός εκπαιδευτικού βιβλίου αποτελεί ένα τεράστιο εγχείρημα, που περιλαμβάνει ένα ευρύ δίκτυο ανθρώπων· κατά συνέπεια, αυτοί στους οποίους οφείλω τις ευχαριστίες μου είναι πολλοί. Κατ' αρχάς, η Becky Pascal, η αρχική μου επιμελήτρια στην Addison-Wesley, ήταν εκείνη που με προσέλαβε για να γράψω το βιβλίο και ο ενθουσιασμός της για τις νέες μου ιδέες για ένα εκπαιδευτικό εγχειρίδιο συνέβαλε προκειμένου να πειστώ να αναλάβω το εν λόγω έργο. Έπειτα, η Shannon LeMay-Finn, επιμελήτρια ανάπτυξης έργου, είχε πολλές εξαιρετικές ιδέες και προτάσεις, και ως εκ τούτου η συνεργασία μου μαζί της ήταν μια πολύ σημαντική εμπειρία για εμένα. Ο συντονιστικός ρόλος των Amber Chow, επικεφαλής επιμελήτριας, και Cecilia Turner, υπεύθυνης εκδοτικού έργου, ήταν εξαιρετικός. Από την πλευρά της παραγωγής, ο Angel Chavez, υπεύθυνος παραγωγής, και ο Ron Watson, υπεύθυνος έργου, συνέδεσαν επιτυχώς τις διάφορες επιμέρους πτυχές του κειμένου. Τέλος, οφείλω τις ευχαριστίες μου στα πολλά μέλη της ομάδας των εκδόσεων Pearson, τα οποία συνέβαλαν τα μέγιστα στην επιτυχία της εκδοχής REVEL του βιβλίου.

Οι αξιολογητές του βιβλίου ήταν απολύτως απαραίτητοι χάρη στα πολυάριθμα σχόλια και τις προτάσεις βελτίωσης που παρείχαν. Θα ήθελα, επομένως, να ευχαριστήσω τους εξής:

Rohani Abdullah, *University, Putra Malaysia*
 Wendy Adlai-Gail, *Rider University*
 Paula Avioli, *Kean University*
 Denise M. Arehart, *University of Colorado-Denver*
 Rosemary V. Barnett, *University of Florida*
 Belinda Blevins-Knabe, *University of Arkansas-Little Rock*
 Curtis W. Branch, *Columbia University*
 Melissa M. Branch, *State University of New York-Brockport*
 Leilani Brown, *University of Hawaii*
 Christy Buchanan, *Wake Forest University*
 Jane Brown, *University of North Carolina-Chapel Hill*
 Laurie Chapin, *Colorado State University*
 Gabriela Chavira, *CSUN*
 Gary Creasey, *Illinois State University*
 Paige Curran, *Emmanuel College*
 Gypsy M. Denzine, *Northern Arizona University*
 Bonnie B. Dowdy, *Dickinson College*
 Cynthia Erdley Gardella, *University of Maine*

Shirley Feldman, *Stanford University*
 Diane Fiebel, *Raymond Walters College*
 Diane Finley, *Prince George University*
 Paul Florsheim, *University of Utah*
 Suzanne Freedman, *University of Northern Iowa*
 Andrew Fuligni, *New York University*
 Catherine Gaze, *Elmhurst College*
 Nancy Galambos, *University of Victoria*
 Albert Gardner, *University of Maryland*
 Janet Gebelt, *Westfield State University*
 Sheryl Ginn, *Wingate University*
 Jessica Gomel, *California University-Fullerton*
 Julia A. Graber, *Columbia University*
 Virginia Gregg, *North Adams State College*
 Susan Harter, *University of Denver*
 Joyce A. Hemphill, *University of Wisconsin*
 Daniel Houlihan, *Minnesota State University*
 Sharon Page Howard, *University of Arkansas-Little Rock*
 Karen G. Howe, *The College of New York*
 Janis Jacobs, *The Pennsylvania State University*
 Patricia Jarvis, *Illinois State University*
 Marianne Jones, *California State University-Fresno*
 Joline N. Jones, *Worcester State College*
 David Kinney, *Central Michigan University*
 Steven Kirsh, *State University of New York-Geneseo*
 Martin Kokol, *Utah Valley State College*
 Reed Larson, *University of Illinois*
 Jennifer Maggs, *Pennsylvania State University*
 Joseph G. Marrone, *Siena College*
 Terry Maul, *San Bernardino Valley College*
 Jeylan Mortimer, *University of Minnesota*
 Christine Ohannessian, *University of Delaware*
 Gail Overbey, *Southeast Missouri State*
 Laura Pannell, *Itawamba Community College*
 Merryl Patterson, *Austin Community College*
 Daniel Perkins, *University of Florida*
 Daniel Repinski, *State University of New York-Geneseo*
 Julio Rique, *Northern Illinois University*
 Kathleen M. Shanahan, *University of Massachusetts-Amherst*
 Merry Sleight-Ritzer, *George Mason University*

Maureen Smith, *San Jose State University*
 Susan M. Sobel, *Middle Tennessee State University*
 Theresa Stahler, *Kutztown University*
 Shirley Theriot, *University of Texas Arlington*
 Lisa Turner, *University of South Alabama*
 Fabian Vega, *Baltimore City Community College*
 Randy Vinzant, *Hinds Community College*
 Naomi Wagner, *San Jose State University*
 Pete Watkins, *Community College of Philadelphia*
 Niobe Way, *New York University*
 Rob Weisskirch, *California State University-Monterey Bay*
 Belinda Wholeben, *Rockford College*
 Missi Wilkenfeld, *Texas A&M University*
 James Youniss, *Catholic University of America*
 Joan Zook, *State University of New York-Geneseo*

Είμαι ευγνώμων για τον χρόνο και την προσοχή που οι παραπάνω αξιολογητές αφιέρωσαν προκειμένου να μου παράσχουν λεπτομερείς και άριστα ενημερωμένες κριτικές παρατηρήσεις.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους πολλούς φοιτητές και καθηγητές που επικοινωνήσαν μαζί μου μετά την έκδοση του βιβλίου για να μου μιλήσουν για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν το βιβλίο, καθώς επίσης και τον τρόπο που το τελευταίο διαμόρφωσε τη σκέψη τους σχετικά με την ανθρώπινη ανάπτυξη. Ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους το έγγραφο ήταν η αγάπη μου για τη διδασκαλία: επομένως, θεώρησα ελκυστική τη σκέψη ότι, αντί να διδάσκω μερικές δεκάδες φοιτητές κάθε χρόνο, θα μπορούσα, αντίθετα, να βοηθήσω τους καθηγητές στη διδασκαλία χιλιάδων φοιτητών ετησίως. Ελπίζω ότι τόσο οι φοιτητές όσο και οι εκπαιδευτικοί θα συνεχίσουν να επικοινωνούν μαζί μου εκφράζοντάς μου τις σκέψεις τους όχι μόνο για εκείνα που έπραξα καλά, αλλά και για όλους εκείνους τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσα να τα καταφέρω ακόμη καλύτερα την επόμενη φορά.

Jeffrey Jensen Arnett

Τμήμα Ψυχολογίας
 Πανεπιστήμιο Clark

Σχετικά με τον συγγραφέα

Ο JEFFREY JENSEN ARNETT είναι ερευνητής καθηγητής του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Clark, στο Worcester της Μασαχουσέτης. Επίσης, είναι εκτελεστικός διευθυντής της Εταιρείας για τη Μελέτη της Αναδύομενης Ενηλικίωσης (Society for the Study of Emerging Adulthood – SSEA· βλ. www.ssea.org). Κατά τη διάρκεια του 2005 υπήρξε υπότροφος του Ιδρύματος Fulbright στο Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης, στη Δανία. Επιπλέον, έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο Oglethorpe και στο Πανεπιστήμιο του Μιζούρι. Έλαβε την εκπαίδευσή του στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν (προπτυχιακές σπουδές), στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια (μεταπτυχιακές σπουδές) και στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου (μεταδιδακτορικές σπουδές). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν την επικίνδυνη συμπεριφορά (ιδίως το κάπνισμα), τη χρήση των μέσων στην εφηβεία (ιδίως τη μουσική) και ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που αφορούν την αναδύομενη ενηλικίωση. Διετέλεσε συντάκτης του επιστημονικού περιοδικού *Journal of Adolescent Research* από το 2005 έως το 2014 και έχει επίσης επιμεληθεί δύο εγκυκλοπαίδειες, τη *Διεθνή Εγκυκλοπαίδεια της Εφηβείας* (*International Encyclopedia of Adolescence*, 2007) και την *Εγκυκλοπαίδεια των Παιδιών, των Εφήβων και των Μέσων Επικοινωνίας* (*Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media*, 2007). Η δεύτερη έκδοση του βιβλίου του, *Emerging Adulthood: The Winding Road*

from the Late Teens Through the Twenties (Αναδύομενη ενηλικίωση: Ο δαιδαλώδης δρόμος από τα 18 μέχρι τα 25), κυκλοφόρησε το 2015. Τέλος, είναι συγγραφέας ενός εκπαιδευτικού εγχειριδίου για ολόκληρο το φάσμα της ζωής, με τίτλο *Human Development: A Cultural Approach* (Ανθρώπινη ανάπτυξη: Μία πολιτισμική προσέγγιση) (2015, Pearson). Ζει στο Worcester της Μασαχουσέτης με τη σύζυγό του Lene Jensen και τα δεκαεπτάχρονα δίδυμά τους, Miles και Paris. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον Dr. Arnett και την έρευνά του, μπορείτε να επισκεφθείτε τον ηλεκτρονικό σύνδεσμο: www.jeffreyarnett.com.

▼ Μαθησιακοί στόχοι

- 1.1. Περιγράψτε πώς άλλαξαν οι αντιλήψεις για την εφηβεία στη Δύση από την αρχαία Ελλάδα έως τον Μεσαίωνα.
- 1.2. Εξηγήστε σε τι συνίσταται η υπηρεσία κύκλου ζωής και προσδιορίστε πότε ήταν πιο συνηθισμένη.
- 1.3. Προσδιορίστε τα τρία χαρακτηριστικά που κατέστησαν την περίοδο 1890-1920 Εποχή της Εφηβείας.
- 1.4. Συνοψίστε τους παράγοντες που οδήγησαν σε μια πιο πρώιμη έναρξη και λήξη της εφηβείας.
- 1.5. Συνοψίστε τα πέντε χαρακτηριστικά της αναδυόμενης ενηλικίωσης.
- 1.6. Προσδιορίστε τα τρία χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ενηλικίωσης που είναι τα πιο κοινά σε όλους τους πολιτισμούς.
- 1.7. Δώστε παραδείγματα για το πώς τα κριτήρια για την ενηλικίωση διαφέρουν μεταξύ των πολιτισμών.
- 1.8. Περιγράψτε τα πέντε βήματα της επιστημονικής μεθόδου.
- 1.9. Εξηγήστε τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία η έρευνα σε εφήβους οφείλει να διεξάγεται εντός ενός πλαισίου δεοντολογικών κατευθυντήριων γραμμών.
- 1.10. Περιγράψτε τις ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην έρευνα για τους εφήβους και τους αναδυόμενους ενήλικες.
- 1.11. Ορίστε την *αξιοπιστία* και την *εγκυρότητα*, και αναφέρετε ποια είναι ευκολότερο να εδραιωθεί και γιατί.
- 1.12. Εξηγήστε τη διαφορά μεταξύ ενός συγχρονικού και ενός διαχρονικού ερευνητικού σχεδιασμού.
- 1.13. Αναφέρετε τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Αφρικανοί έφηβοι στον 21ο αιώνα και προσδιορίστε τις θετικές πολιτισμικές παραδόσεις και τις πρόσφατες τάσεις.

- 1.14.** Εξηγήστε πώς το Ισλάμ διαμορφώνει την ανάπτυξη των εφήβων στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή.
- 1.15.** Περιγράψτε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολιτισμικού πλαισίου για τους εφήβους στην Ασία.
- 1.16.** Προσδιορίστε τις κύριες προκλήσεις για τους εφήβους στην Ινδία στον 21ο αιώνα.
- 1.17.** Περιγράψτε τα κοινά χαρακτηριστικά των χωρών της Λατινικής Αμερικής, καθώς και τα δύο βασικά ζητήματα που αφορούν τους σημερινούς εφήβους εκεί.
- 1.18.** Αναφέρετε τα κοινά χαρακτηριστικά που βιώνουν οι έφηβοι στις χώρες οι οποίες απαρτίζουν «τη Δύση» και επισημάνετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εφήβων που ανήκουν σε μειονότητες.
- 1.19.** Περιγράψτε τους επιστημονικούς κλάδους που συμβάλλουν στην πλήρη κατανόηση της εφηβείας και της αναδυόμενης ενηλικίωσης.
- 1.20.** Εξηγήστε γιατί τα ζητήματα φύλου κατέχουν ιδιαίτερα εξέχουσα θέση στην εφηβεία και την αναδυόμενη ενηλικίωση και συνοψίστε το φάσμα των προσδοκιών που σχετίζονται με το φύλο για τους εφήβους σε διαφορετικούς πολιτισμούς.
- 1.21.** Εξηγήστε γιατί είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη η παγκοσμιοποίηση όσον αφορά την κατανόηση των εφήβων και των αναδυόμενων ενηλίκων.

- Στο ημίφως της αυγής, σε ένα απλό καλαμόσπιτο στο Τεχουαντεπέκ, στο Μεξικό, η δεκαεξάχρονη Κοντσίτα σκύβει πάνω από έναν ανοιχτό φούρνο με σχήμα βαρελιού. Παρόλο που μόλις αρχίζει να ξημερώνει, εδώ και δύο ώρες εργάζεται ήδη φτιάχνοντας τορτίγιες. Είναι δύσκολη δουλειά να γονατίζεις δίπλα στον καυτό φούρνο, και επίσης επικίνδυνη· η Κοντσίτα έχει αρκετές ουλές στο χέρι της από τις φορές που άγγιξε κατά λάθος το καυτό ατσάλι του φούρνου. Αναλογίζεται με κάποια δυσαρέσκεια τον μικρότερο αδελφό της, ο οποίος κοιμάται ακόμη και σύντομα θα σηκωθεί για να πάει στο σχολείο. Όπως τα περισσότερα κορίτσια στο χωριό της, η Κοντσίτα δεν ξέρει ούτε να διαβάσει ούτε να γράφει, αφού μόνο τα αγόρια πηγαίνουν σχολείο.

Βρίσκει παρηγοριά περιμένοντας το απόγευμα, που θα της επιτραπεί να πάει στο κέντρο της πόλης για να πουλήσει τις περισσευούμενες τορτίγιες της ημέρας που δεν προορίζονται για την οικογένειά της. Εκεί θα δει τις φίλες της, οι οποίες θα πουλάνε τορτίγιες και άλλα προϊόντα για τις ανάγκες των οικογενειών τους. Και εκεί ελπίζει να συναντήσει το αγόρι που ένα βράδυ, δύο Κυριακές πριν, της μίλησε για λίγο στην κεντρική πλατεία. Την επόμενη Κυριακή το βράδυ τον είδε να περιμένει στον δρόμο απέναντι από το σπίτι της, σίγουρο σημάδι πως τη φλερτάρει. Όμως οι γονείς της δεν της επέτρεψαν να βγει έξω, οπότε τώρα ελπίζει να του ρίξει έστω μια φευγαλέα ματιά στην πόλη.

- Σε ένα προαστιακό σπίτι στο Χάιλαντ Παρκ του Ιλινόις, στις ΗΠΑ, η δεκατετράχρονη Τζόντι στέκεται μπροστά στον καθρέφτη του υπνοδωματίου της με απογοητευμένο βλέμμα, προσπαθώντας να αποφασίσει αν πρέπει να αλλάξει πάλι ρούχα πριν πάει στο σχολείο. Έχει αλλάξει ήδη μία φορά, βγά-

ζοντας το μπλε πουλόβερ και τη λευκή φούστα και βάζοντας την κιτρινόλευκη μπλούζα και το μπλε της τζιν, όμως τώρα το ξανασκέφτεται. «Φαίνομαι απαίσια», σκέφτεται από μέσα της. «Έχω παχύνει τόσο πολύ!». Τα τελευταία τρία χρόνια το σώμα της αλλάζει ραγδαία και τώρα ανησυχεί γιατί διαπιστώνει ότι φαινομενικά κάθε μέρα γίνεται όλο και πιο στρογγυλό και μεγαλύτερο. Ακούει αμυδρά τη μητέρα της να τη φωνάζει από κάτω, πιθανόν παροτρύνοντάς τη να βιαστεί και να φύγει για το σχολείο, αλλά το τραγούδι της Pink που ακούει είναι τόσο δυνατό που πνίγει τα λόγια της μητέρας της. «Δεν είμαι εδώ για τη διασκέδασή σου», τραγουδάει η Pink, «δεν θέλεις πραγματικά να τα βάλεις μαζί μου απόψε».

- Στο Αμακίρι της Νιγηρίας, ο δεκαοκτάχρονος Ομιέμπι πηγαίνει με τα πόδια στο σχολείο. Βαδίζει γρήγορα γιατί είναι σχεδόν ώρα να αρχίσει το σχολείο και δεν θέλει να είναι ανάμεσα στους μαθητές που φτάνουν καθυστερημένοι στην πρωινή σχολική συγκέντρωση και οι οποίοι αναγκάζονται να την παρακολουθήσουν ξέχωρα από τους υπόλοιπους, σαν ομάδα, γονατιστοί. Μπροστά του βλέπει αρκετούς συμμαθητές του, οι οποίοι είναι εύκολα αναγνωρίσιμοι εξαιτίας των γκρι στολών που πρέπει όλοι να φορούν, και αρχίζει να τρέχει προς το μέρος τους για να τους συναντήσει. Τον χαιρετούν και όλοι μαζί συνεχίζουν να περπατούν. Αστειεύονται με νευρικήτητα για τις εξετάσεις που πλησιάζουν για το Δυτικοαφρικανικό Σχολικό Απολυτήριο. Οι επιδόσεις τους σε αυτές τις εξετάσεις θα καθορίσουν ποιος θα μπορέσει να συνεχίσει στο πανεπιστήμιο.

Ο Ομιέμπι αισθάνεται μεγάλη πίεση για να τα πάει καλά στις εξετάσεις. Είναι το μεγαλύτερο παιδί της οικογένειάς του και οι γονείς του έχουν με-

γάλες προσδοκίες ότι θα περάσει στο πανεπιστήμιο και θα γίνει δικηγόρος, και ότι μετά θα βοηθήσει τα τρία μικρότερα αδέρφια του να πάνε και αυτά στο πανεπιστήμιο ή να βρουν καλές δουλειές στο Λάγος, την κοντινότερη μεγάλη πόλη. Ο Ομιέμπι δεν είναι πραγματικά σίγουρος ότι θέλει να γίνει δικηγόρος και θα το έβρισκε δύσκολο να εγκαταλείψει το κορίτσι με το οποίο άρχισε πρόσφατα να βγαίνει. Όμως του αρέσει η ιδέα να μετακομίσει από το μικροσκοπικό Αμακίρι στο πανεπιστήμιο του Λάγος, όπου, όπως έχει ακούσει, όλα τα σπίτια έχουν ηλεκτρικό ρεύμα και στους κινηματογράφους προβάλλονται όλες οι τελευταίες αμερικανικές ταινίες. Στο τελευταίο κομμάτι της διαδρομής αυτός και οι φίλοι του αρχίζουν να τρέχουν, προλαβαίνοντας με δυσκολία να φτάσουν στο σχολείο και να μουν στις τάξεις τους πριν από την έναρξη της συγκέντρωσης.

ΤΡΕΙΣ ΕΦΗΒΟΙ, από τρεις διαφορετικούς πολιτισμούς, με τρεις πολύ διαφορετικές ζωές. Παρ' όλα αυτά, είναι όλοι τους έφηβοι: έχουν όλοι εγκαταλείψει την παιδική ηλικία, αλλά δεν έχουν φτάσει ακόμα την ενηλικίωση· όλοι εξελίσσονται προς μια σωματική και σεξουαλική ωριμότητα και μαθαίνουν τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να συμμετέχουν στον κόσμο των ενηλίκων.

Παρόλο που είναι όλοι τους έφηβοι, αυτό που τους καθιστά τόσο διαφορετικούς μεταξύ τους είναι ότι μεγαλώνουν σε τρεις διαφορετικούς πολιτισμούς. Σε όλο αυτό το βιβλίο θα ακολουθήσουμε μια πολιτισμική προσέγγιση για την κατανόηση της ανάπτυξης στην εφηβεία, εξετάζοντας τους τρόπους με τους οποίους οι πολιτισμοί διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το τι επιτρέπουν και τι απαιτούν από τους εφήβους, τα διαφορετικά πράγματα που διδάσκουν στους εφήβους να πιστεύουν, καθώς και τα διαφορετικά πρότυπα που προβάλλουν όσον αφορά την καθημερινή τους ζωή. Η εφηβεία είναι ένα πολιτισμικό κατασκεύασμα, όχι απλώς ένα βιολογικό φαινόμενο. Η ήβη –το σύνολο των βιολογικών αλλαγών που σχετίζονται με την επίτευξη της σωματικής και της σεξουαλικής ωριμότητας– είναι οικουμενική, ενώ οι ίδιες βιολογικές αλλαγές της ήβης λαμβάνουν χώρα σε όλα τα νέα άτομα παντού στον κόσμο, αν και με ορισμένες διαφορές ως προς τον χρόνο εμφάνισης και τις διάφορες πολιτισμικές νοηματοδοτήσεις. Ωστόσο, η εφηβεία είναι κάτι περισσότερο από τα γεγονότα και τις διαδικασίες που διέπουν την ήβη. Η *εφηβεία* είναι ένα στάδιο της ζωής ανάμεσα στη στιγμή που αρχίζει η ήβη και στη στιγμή που πλησιάζει το στάδιο της ενηλικίωσης, όταν τα

νεαρά άτομα προετοιμάζονται να αναλάβουν τους ρόλους και τις ευθύνες της ενήλικης ζωής στον πολιτισμό τους. Το να ισχυριστούμε ότι η εφηβεία είναι πολιτισμικά κατασκευασμένη σημαίνει ότι οι πολιτισμοί διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο ορίζουν την ενήλικη συνθήκη, όπως επίσης και ως προς το περιεχόμενο των ρόλων και των ευθυνών των ενηλίκων που οι έφηβοι μαθαίνουν να εκπληρώνουν. Σχεδόν όλοι οι πολιτισμοί αναγνωρίζουν κάποιο είδος εφηβείας, αλλά η διάρκεια, το περιεχόμενο και οι καθημερινές εμπειρίες της εφηβείας διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των πολιτισμών (Larson, Wilson, & Rickman, 2010).

Σε αυτό το κεφάλαιο θα θέσουμε τα θεμέλια για την κατανόηση της πολιτισμικής βάσης της εφηβείας αρχίζοντας με μια ματιά στον τρόπο με τον οποίο η εφηβεία έχει αλλάξει κατά τη διάρκεια της ιστορίας των δυτικών πολιτισμών. Η ιστορική αλλαγή είναι επίσης και πολιτισμική αλλαγή· για παράδειγμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες των αρχών του 21ου αιώνα είναι πολιτισμικά διαφορετικές από τις Ηνωμένες Πολιτείες του 1900 ή του 1800. Παρατηρώντας τους τρόπους αλλαγής της εφηβείας καθώς αλλάζει ένας πολιτισμός, θα υπογραμμίσουμε την πολιτισμική βάση της εφηβείας.

Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο αυτό το κεφάλαιο θα θέσει τα θεμέλια για το υπόλοιπο βιβλίο είναι η εισαγωγή της έννοιας της *αναδυόμενης ενηλικίωσης*. Το παρόν βιβλίο δεν καλύπτει μόνο την εφηβεία (περίπου από την ηλικία των 10 έως τα 18 έτη), αλλά και την αναδυόμενη ενηλικίωση (περίπου από την ηλικία των 18 έως τα 25). Η αναδυόμενη ενηλικίωση είναι μια νέα ιδέα, ένας καινούργιος τρόπος σκέψης γύρω από αυτή την ηλικιακή περίοδο. Σε αυτό το κεφάλαιο περιγράφω τη σημασία της. Κάθε κεφάλαιο που ακολουθεί θα εμπεριέχει πληροφορίες τόσο για την αναδυόμενη ενηλικίωση όσο και για την εφηβεία.

«Το στάδιο της εφηβείας μου φαινόταν για καιρό ένα από τα συναρπαστικότερα όλων των θεμάτων. Τα χρόνια αυτά είναι η καλύτερη δεκαετία της ζωής... Είναι μια κατάσταση στην οποία αναδύονται κάποια από τα κακά, αλλά πολύ περισσότερα από τα καλά χαρακτηριστικά της ζωής και του νου».

G. Stanley Hall, *Adolescence*, 1904, σσ. XVIII, 351

Το κεφάλαιο αυτό διαμορφώνει επίσης το πλαίσιο για ό,τι θα ακολουθήσει, εξετάζοντας την επιστημονική μελέτη της εφηβείας και της αναδυόμενης ενηλικίωσης. Θα παρουσιάσω ορισμένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της επιστημονικής μεθόδου, όπως αυτή εφαρμόζεται στην έρευνα για αυτές τις ηλικιακές περιόδους. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε την εφηβεία και την αναδυόμενη ενηλικίωση όχι απλώς ως

στάδια της περιόδου της ζωής αλλά και ως πεδία της επιστημονικής διερεύνησης, η οποία χαρακτηρίζεται από ορισμένες τυπικές μεθόδους και συγκεκριμένες συνθήκες για τον προσδιορισμό του τι είναι έγκυρο και τι όχι.

Τέλος, αυτό το κεφάλαιο θα αποτελέσει τη βάση για τα επόμενα κεφάλαια, εισάγοντας τα κεντρικά θέματα και το γενικό πλαίσιο του βιβλίου. Έτσι, θα σας εισαγάγει σε θέματα που θα επαναλαμβάνονται συχνά στα επόμενα κεφάλαια και θα σας κατατοπίσει σχετικά με τη γενική κατεύθυνση του όλου εγχειρήματος. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στην πολιτισμική προσέγγιση, η οποία διέπει το βιβλίο, μέσω της επισκόπησης της εφηβείας σε διάφορες περιοχές του κόσμου.

Η εφηβεία στους δυτικούς πολιτισμούς: Μια σύντομη ιστορία

Το να μελετά κανείς τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι άλλων εποχών αντιμετώπιζαν την εφηβεία προσφέρει μια χρήσιμη οπτική για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται η εφηβεία στη δική μας εποχή. Σε αυτή τη σύντομη ιστορική επισκόπηση, ξεκινάμε με τους αρχαίους χρόνους, 2.500 χρόνια πριν, και συνεχίζουμε μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα.

Η εφηβεία στην αρχαιότητα

1.1. Περιγράψτε πώς άλλαξαν οι αντιλήψεις για την εφηβεία στη Δύση από την αρχαία Ελλάδα έως τον Μεσαίωνα.

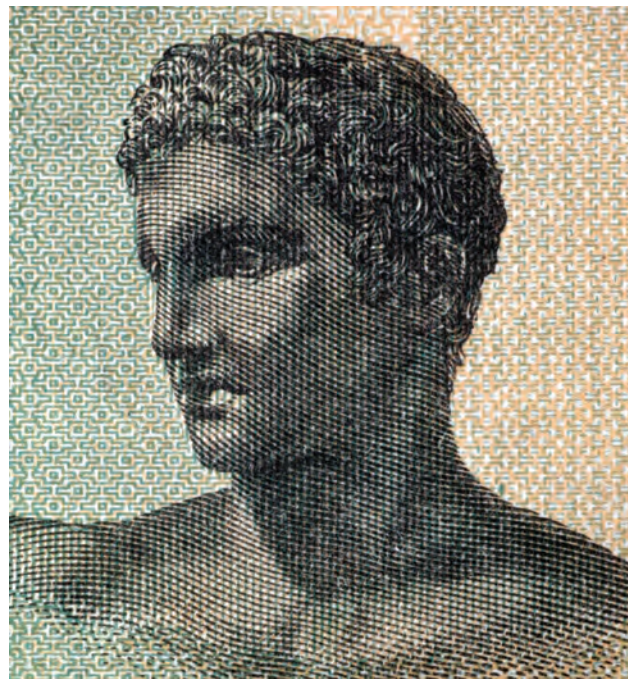
Οι ιδέες για την εφηβεία ως στάδιο της πορείας της ζωής εμφανίζονται πολύ παλιά στην ιστορία των δυτικών πολιτισμών (Levi & Schmitt, 1997). Στην αρχαία Ελλάδα (4ος και 5ος αιώνας π.Χ.), πηγή τόσων ιδεών που επηρέασαν τη δυτική ιστορία, τόσο ο Πλάτωνας όσο και ο Αριστοτέλης θεωρούσαν την εφηβεία το τρίτο διακριτό στάδιο της ζωής, μετά τη βρεφική ηλικία (γέννηση έως 7 ετών) και την παιδική ηλικία (ηλικίες 7 έως 14 ετών). Σύμφωνα με τη σκέψη τους, η εφηβεία εκτεινόταν από τα 14 έως τα 21 έτη της ζωής. Αμφότεροι θεωρούσαν την εφηβεία ως το στάδιο της

ζωής στο οποίο αναπτύσσεται για πρώτη φορά η ικανότητα της λογικής. Στην *Πολιτεία* του (περίπου 380 π.Χ.) ο Πλάτωνας υποστήριξε ότι η σοβαρή εκπαίδευση πρέπει να αρχίζει μόνο στην εφηβεία. Πριν από την ηλικία των 7 ετών, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η εκπαίδευση δεν έχει κανένα νόημα, επειδή ο νους δεν έχει αναπτυχθεί αρκετά για να είναι αρκετά δεκτικός στη μάθηση, ενώ κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας (7 έως 14 ετών) η εκπαίδευση θα πρέπει να εστιάζει στον αθλητισμό και στη μουσική, δραστηριότητες δηλαδή που τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν. Η εκπαίδευση στις επιστήμες και στα μαθηματικά θα πρέπει να καθυστερεί μέχρι την έλευση της εφηβείας, όταν το μυαλό είναι επιτέλους έτοιμο να εφαρμόσει τη λογική στη μάθηση των εν λόγω γνωστικών αντικειμένων.

«Οι νέοι είναι από τη φύση τους επιρρεπείς στην επιθυμία και έτοιμοι να πραγματοποιήσουν κάθε επιθυμία που μπορεί να έχουν. Από τις σωματικές επιθυμίες, πιο έτοιμοι να ενδώσουν είναι στη σεξουαλική και, ως προς τη σεξουαλική επιθυμία, δεν ασκούν καμία αυτοσυγκράτηση».

Αριστοτέλης, *Ρητορική*, περ. 330 π.Χ.

Ο Αριστοτέλης, ο οποίος υπήρξε μαθητής του Πλάτωνα κατά τη διάρκεια της δικής του εφηβείας, είχε μια θεώρηση της ηλικίας αυτής που ως έναν βαθμό έμοιαζε με εκείνη του Πλάτωνα. Ο Αριστοτέλης έβλεπε τα παιδιά ως πλάσματα παρόμοια με τα ζώα,

Αρχαίος Έλληνας έφηβος.

Εφηβεία

Μία περίοδος στη διάρκεια της ζωής μεταξύ της στιγμής της έναρξης της ήβης και της στιγμής που προσεγγίζεται η ενήλικη συνθήκη, κατά την οποία τα νεαρά άτομα βρίσκονται σε διαδικασία προετοιμασίας για την ανάληψη των ρόλων και των ευθυνών της ενηλικίωσης στο πλαίσιο του πολιτισμού τους.

υπό την έννοια ότι και τα δύο διέπονται από την παρορμητική επιδίωξη της ευχαρίστησης. Μόνο στην εφηβεία αποκτούμε την ικανότητα να ασκήσουμε τη λογική και να πραγματοποιήσουμε ορθολογικές επιλογές. Εντούτοις, ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι πλήρης εδραίωση της λογικής γίνεται σε ολόκληρη τη διάρκεια της εφηβείας. Στην αρχή της εφηβείας, σύμφωνα με τη σκέψη του, οι παρορμήσεις παραμένουν κυρίαρχες, ενώ μάλιστα στο συγκεκριμένο αναπτυξιακό στάδιο γίνονται ακόμη πιο προβληματικές επειδή παράλληλα έχουν αναπτυχθεί και οι σεξουαλικές επιθυμίες. Μόνο προς το τέλος της εφηβείας –περίπου στην ηλικία των 21 ετών, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη– η λογική εγκαθιδρύει έναν σταθερό έλεγχο επί των παρορμήσεων.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης υποστήριζαν ότι οι νέοι δεν είναι ικανοί για λογική τουλάχιστον μέχρι την ηλικία των 14 ετών. Δώστε ένα παράδειγμα για το πώς το ερώτημα του πότε οι νέοι είναι ικανοί για λογική εξακολουθεί να συνιστά ζήτημα στην εποχή μας.

Μια παρόμοια εστίαση στη διαπάλη μεταξύ λογικής και πάθους στην εφηβεία μπορεί να εντοπιστεί και στον πρώιμο χριστιανισμό. Ένα από τα πιο διάσημα και σημαντικά βιβλία των πρώτων χριστιανικών χρόνων ήταν οι αυτοβιογραφικές εξομολογήσεις του Αγίου Αυγουστίνου, τις οποίες έγραψε περίπου το 400 μ.Χ. Στις *Εξομολογήσεις* του, ο Αυγουστίνος περιγράφει τη ζωή του από την πρώιμη παιδική του ηλικία μέχρι τη μεταστροφή του στον χριστιανισμό, όταν πια ήταν 33 ετών. Ένα σημαντικό μέρος της αυτοβιογραφίας του επικεντρώνεται στα χρόνια από την ηλικία των 10 μέχρι λίγο μετά τα 20 έτη του, όταν ακόμη ήταν ένας απερίσκεπτος νέος που ζούσε μια παρορμητική ζωή αναζητώντας την απόλαυση. Έπινε μεγάλες ποσότητες αλκοόλ, ξόδευε αφειδώς τα χρήματά του, έκανε σεξ με πολλές νεαρές γυναίκες και έγινε πατέρας ενός παιδιού εκτός γάμου. Στην αυτοβιογραφία του μετανοεί για την απερίσκεπτη νεότητά του και υποστηρίζει ότι η μεταστροφή στον χριστιανισμό αποτελεί το κλειδί όχι μόνο για την αιώνια

«Γι' αυτό το διάστημα λοιπόν (από τον δέκατο ένατο χρόνο της ζωής μου μέχρι τον εικοστό όγδοο), ζήσαμε παρασυρμένοι και παρασύροντας, εξαπατημένοι και εξαπατώντας, σε διάφορες ηδονές».

Αυγουστίνος, *Εξομολογήσεις*, 400 μ.Χ.

The Children crossing the Alps

Κατά τη διάρκεια της Σταυροφορίας των Παιδιών, οι Ευρωπαίοι έφηβοι προσπάθησαν, με καταστροφικά αποτελέσματα, να ταξιδέψουν στην Ιερουσαλήμ.

σωτηρία αλλά και για την κυριαρχία της λογικής επί του πάθους εδώ, στη Γη, μέσα στο ίδιο το άτομο.

Κατά τη διάρκεια της επόμενης χιλιετίας, από την εποχή του Αυγουστίνου μέχρι τον Μεσαίωνα, η ιστορική μαρτυρία για την εφηβεία είναι ισχνή, όπως άλλωστε και για τα περισσότερα θέματα. Παρ' όλα αυτά, ένα καλά τεκμηριωμένο γεγονός που ρίχνει κάποιο φως στην ιστορία της εφηβείας είναι η «Σταυροφορία των Παιδιών», που έλαβε χώρα το 1212. Παρά το όνομά της, αποτελούνταν κυρίως από νεαρά άτομα που διένυαν τη δεύτερη δεκαετία της ζωής τους, συμπεριλαμβανομένων και πολλών φοιτητών πανεπιστημίου (Sommerville, 1982). Εκείνη την εποχή, οι φοιτητές του πανεπιστημίου ήταν νεότεροι απ' ό,τι σήμερα, αφού συνήθως ξεκινούσαν τις σπουδές τους σε ηλικία 13 και 15 ετών.

Οι νεαροί σταυροφόροι ξεκίνησαν από τη Γερμανία για τις ακτές της Μεσογείου, πιστεύοντας ότι, όταν έφταναν εκεί, τα νερά θα άνοιγαν γι' αυτούς, όπως η Ερυθρά Θάλασσα είχε ανοίξει για τον Μωυσή. Στη συνέχεια θα προχωρούσαν προς τους Αγίους Τόπους

(στην Ιερουσαλήμ και τις περιοχές όπου είχε ζήσει ο Ιησούς), όπου θα έκαναν έκκληση στους μουσουλμάνους να επιτρέψουν στους χριστιανούς προσκυνητές να επισκεφθούν τους Αγίους Τόπους. Οι ενήλικες, προσπαθώντας να καταλάβουν τους Αγίους Τόπους με τη χρήση στρατιωτικής βίας, είχαν ήδη πραγματοποιήσει αρκετές σταυροφορίες. Η Σταυροφορία των Παιδιών ήταν μια προσπάθεια ειρηνικής επίκλησης προς τους μουσουλμάνους, εμπνεόμενη από την πεποίθηση ότι ο Ιησούς είχε αποφανθεί πως ο μόνος τρόπος για να κερδηθούν οι Άγιοι Τόποι θα ήταν μέσω της αθωότητας των νέων.

Δυστυχώς, η «αθωότητα» των νέων –η έλλειψη γνώσης και εμπειρίας– τους κατέστησε ιδανικό στόχο για τους διάφορους αδίστακτους. Πολλοί από αυτούς, κατά τη διάρκεια της πορείας τους προς τους Αγίους Τόπους, έπεσαν θύματα ληστείας, βιασμού ή απαγωγής. Όταν οι εναπομείναντες έφτασαν στη Μεσόγειο, η θάλασσα τελικά δεν άνοιξε και οι πλοιοκτήτες που είχαν υποσχεθεί να τους περάσουν απέναντι τελικά τους πούλησαν για σκλάβους στους μουσουλμάνους. Η Σταυροφορία των Παιδιών υπήρξε μια ολοκληρωτική καταστροφή. Το γεγονός, ωστόσο, ότι επιχειρήθηκε υποδηλώνει πως πολλοί άνθρωποι εκείνης της εποχής αντιμετώπιζαν την εφηβεία ως μια περίοδο αθωότητας και διέβλεπαν ότι αυτή η αθωότητα κατείχε ιδιαίτερη αξία και δύναμη.

«Τα παιδιά μάς κάνουν να αισθανόμαστε ντροπή για τους εαυτούς μας. Ενώ εμείς κοιμόμαστε, εκείνα βγαίνουν έξω με χαρά να κατακτήσουν τους Αγίους Τόπους».

Πάπας Ιννοκέντιος Γ', 1212,
αναφερόμενος στη Σταυροφορία των Παιδιών

Η εφηβεία από το 1500 έως το 1890

1.2. Εξηγήστε σε τι συνίσταται η υπηρεσία κύκλου ζωής και προσδιορίστε πότε ήταν πιο συνηθισμένη.

Από το 1500 περίπου, πολλοί νέοι των ευρωπαϊκών κοινωνιών έλαβαν μέρος σε αυτό που οι ιστορικοί ονομάζουν **υπηρεσία κύκλου ζωής** (life-cycle service), μία περίοδο στην ύστερη εφηβεία κατά την οποία οι νέοι αναλάμβαναν οικιακές και αγροτικές εργασίες ή κάποιο είδος μαθητείας σε διάφορα επαγγέλματα και τέ-

Υπηρεσία κύκλου ζωής

Μία περίοδος που περιλάμβανε την ύστερη εφηβεία και κατά την οποία, από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα, οι νέοι αναλάμβαναν οικιακές και γεωργικές υπηρεσίες ή μαθητείες σε διάφορα επαγγέλματα και τέχνες.

Η υπηρεσία κύκλου ζωής ήταν κοινή στις δυτικές χώρες από το 1500 έως το 1800 περίπου. Αυτή η ξυλογραφία απεικονίζει έναν μαθητευόμενο τυπογράφο της εποχής.

χνες (Ben-Amos, 1994). Η υπηρεσία κύκλου ζωής σήμαινε τη μετάβαση από το οικογενειακό περιβάλλον στο σπιτικό ενός «αφέντη», στο οποίο ο νέος υπηρετούσε για μια περίοδο 7, συνήθως, ετών. Οι νεαρές γυναίκες συμμετείχαν σχετικά λιγότερο από τους αντίστοιχης ηλικίας άνδρες στην υπηρεσία κύκλου ζωής, αλλά ακόμη και μεταξύ των γυναικών η πλειονότητα εγκατέλειπε το σπίτι κατά τη διάρκεια της εφηβείας, συνήθως για να αναλάβει κάποια υπηρεσία ως υπηρέτρια σε μια οικογένεια. Η υπηρεσία κύκλου ζωής ήταν επίσης συνηθισμένη στις Ηνωμένες Πολιτείες στις αρχές της αποικιοκρατικής περιόδου στη Νέα Αγγλία (αρχής γενομένης από τον 17ο αιώνα), αλλά στην αποικιακή Νέα Αγγλία αυτή η υπηρεσία συνήθως λάμβανε χώρα στο σπίτι ενός συγγενή ή οικογενειακού φίλου (Rotundo, 1993).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, που είχαν μόλις δημιουργηθεί, η φύση της εφηβείας άρχισε σύντομα να αλλάζει. Η υπηρεσία κύκλου ζωής εξασθένησε κατά τη διάρκεια του 18ου και του 19ου αιώνα. Καθώς ο αμερικανικός πληθυσμός μεγάλωνε και η εθνική οικονομία βασιζόταν όλο και λιγότερο στη γεωργία και περισσότερο στη βιομηχανία, οι νέοι άρχισαν να εγκαταλείπουν τις μικρές πόλεις όταν έφταναν στο τέλος της εφηβείας, πηγαίνοντας στις αναπτυσσόμενες πόλεις. Στις πόλεις, δίχως δεσμούς με την οικογένεια ή την κοινότητά τους, σύντομα αντιμετωπίστηκαν, από πολλές απόψεις, ως κοινωνικό πρόβλημα. Τα επίπεδα της εγκληματικότητας, του προγαμιαίου σεξ και της χρήσης αλκοόλ μεταξύ των νέων αυξήθηκαν στα τέλη

του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα (Wilson & Herrnstein, 1985). Εξαιτίας αυτού, αναπτύχθηκαν νέοι θεσμοί κοινωνικού ελέγχου –θρησκευτικές οργανώσεις, λογοτεχνικές εταιρείες, χριστιανικές οργανώσεις νέων [YMCAs και YWCAs]¹– όπου οι νέοι εποπτεύονταν από ενήλικες (Kett, 1977). Η εν λόγω προσέγγιση λειτούργησε αξιοσημείωτα καλά: στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, τα ποσοστά εγκληματικότητας, των προγαμιαίων κηρύσεων, της χρήσης αλκοόλ και άλλων προβλημάτων μεταξύ των νέων σημείωσαν απότομη πτώση (Wilson & Herrnstein, 1985).

Η Εποχή της Εφηβείας, 1890-1920

1.3. Προσδιορίστε τα τρία χαρακτηριστικά που κατέστησαν την περίοδο 1890-1920 Εποχή της Εφηβείας.

Παρόλο που έχω χρησιμοποιήσει τον όρο *εφηβεία* σε αυτή τη σύντομη ιστορία για λόγους σαφήνειας και συνέπειας, εντούτοις δεν ήταν παρά προς το τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού που η εφηβεία έγινε ένας ευρέως χρησιμοποιούμενος όρος (Kett, 1977). Πριν από τη συγκεκριμένη περίοδο, οι νέοι που διένυαν την κυρίως και την ύστερη εφηβεία τους αναφέρονταν πιο συχνά ως νεολαία ή, απλώς, ως νέοι άνδρες και γυναίκες (Modell & Goodman, 1990). Παρ' όλα αυτά, προς το τέλος του 19ου αιώνα, στις χώρες της Δύσης σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές που κατέστησαν την αλλαγή στην ορολογία ενδεδειγμένη.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες χώρες του δυτικού κόσμου, τα έτη 1890-1920 υπήρξαν κρίσιμα για την καθιέρωση των χαρακτηριστικών της σύγχρονης εφηβείας. Βασικές αλλαγές κατά τη διάρκεια αυτών των ετών περιλάμβαναν τη θέσπιση νόμων που περιόριζαν την παιδική εργασία, νέες διατάξεις για συμμετοχή των παιδιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την ανάπτυξη του τομέα της εφηβείας ως ενός πεδίου επιστημονικής μελέτης. Για τους λόγους αυτούς, οι ιστορικοί αποκαλούν τα έτη 1890-1920 «Εποχή της Εφηβείας» (Tyack, 1990).

Προς το τέλος του 19ου αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση προχωρούσε με γοργούς ρυθμούς στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες δυτικές χώρες. Υπήρχε τεράστια ζήτηση εργατικού δυναμικού για τη στελέχωση των ορυχείων, των καταστημάτων και των εργοστασίων. Οι έφηβοι –ακόμη και τα παιδιά προεφηβικής ηλικίας– είχαν ιδιαίτερη ζήτηση επειδή μπορούσαν να προσληφθούν φθηνά. Σύμφωνα με την απογραφή του 1900 στις ΗΠΑ, τα τρία τέταρτα από ένα εκατομμύριο παιδιά ηλικίας 10 έως 13 ετών εργαζο-

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, οι έφηβοι εργάζονταν συχνά κάτω από δύσκολες και ανθυγιεινές συνθήκες, όπως, για παράδειγμα, σε αυτό το ανθρακωρυχείο. Γιατί οι νόμοι στις αρχές του 20ού αιώνα άρχισαν να τους αποκλείουν από την εργασία των ενηλίκων;

νταν σε εργοστάσια, ορυχεία και άλλα βιομηχανικά εργασιακά περιβάλλοντα. Λίγες πολιτείες διέθεταν νόμους για τον περιορισμό των ηλικιακών ορίων των παιδιών στους χώρους εργασίας, ακόμη και για εργασίες όπως τα ανθρακωρυχεία (Tyack, 1990). Ούτε υπήρχαν πολλές πολιτείες που να περιορίζουν τον μέγιστο αριθμό ωρών εργασίας των παιδιών ή των ενηλίκων, με αποτέλεσμα τα παιδιά να εργάζονται συχνά για 12 ώρες με αμοιβή μόλις 35 σεντς την ημέρα.

Καθώς, όμως, όλο και περισσότεροι νέοι εισέρχονταν στο εργασιακό περιβάλλον, αυξήθηκε και η ανησυχία των διαφόρων μεταρρυθμιστών των αστικών κέντρων, των νέων εργαζόμενων και των εκπαιδευτικών για το συγκεκριμένο ζήτημα. Κατά την αντίληψη αυτών των ενηλίκων, οι νέοι υφίσταντο εκμετάλλευση και βλάπτονταν (τόσο σωματικά όσο και ηθικά) μέσα από τη συμμετοχή τους στην εργασία των ενηλίκων. Αυτοί οι ακτιβιστές αγωνίστηκαν με επιτυχία για τη θέσπιση της κατάλληλης νομοθεσίας, η οποία τελικά απαγόρευσε στις εταιρείες να προσλαμβάνουν παιδιά προεφηβικής ηλικίας και περιόρισε σημαντικά τον αριθμό των ωρών εργασίας για τους νέους της πρώιμης εφηβείας (Kett, 1977).

Ταυτόχρονα με τους νόμους που περιόριζαν την παιδική εργασία, θεσπίστηκαν και νόμοι που επέβαλαν τη διεύρυνση της σχολικής εκπαίδευσης. Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, πολλές πολιτείες δεν είχαν νόμους που να υποχρεώνουν τα παιδιά να πηγαίνουν στο σχολείο και όσες από αυτές είχαν απαιτούσαν τη φοίτηση μόνο στο δημοτικό (Tyack, 1990). Όμως, μεταξύ του 1890 και του 1920, οι πολιτείες άρχισαν να ψηφίζουν νόμους που επέβαλλαν τη φοίτηση όχι μόνο στο δημοτικό αλλά και στο γυμνάσιο. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό των εφήβων που παρακολουθούσαν το σχολείο αυξήθηκε θεαματικά: το 1890, μόνο το

1. [Σ.τ.Ε.] YMCA: Young Men's Christian Association - YWCA: Young Women's Christian Association.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ

Ακολουθούν ορισμένοι όροι που χρησιμοποιούνται σε όλο το βιβλίο και είναι αναγκαίο να γνωρίζετε.

Πολιτισμός	Ο πολιτισμός είναι το συνολικό μοτίβο των εθίμων, των πεποιθήσεων, της τέχνης και της τεχνολογίας μιας ομάδας ανθρώπων. Έτσι, ένας πολιτισμός αποτελεί τον κοινό τρόπο ζωής μίας ομάδας, ο οποίος μεταβιβάζεται από τη μία γενιά στην επόμενη.
Η Δύση	Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Ευρώπη, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία συγκροτούν τη Δύση . Είναι όλες αναπτυγμένες χώρες, αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες με παρόμοια είδη κυβερνήσεων και ως έναν βαθμό μοιράζονται μια κοινή πολιτισμική ιστορία. Σήμερα, λίγο-πολύ, χαρακτηρίζονται όλες από εκκοσμίκευση, καταναλωτισμό και καπιταλισμό. Συνήθως ο όρος «Δύση» αναφέρεται στον κυρίαρχο πολιτισμό καθεμίας από αυτές τις χώρες, ωστόσο σε κάθε χώρα υπάρχουν επίσης πολιτισμικές ομάδες που δεν μοιράζονται τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού της πλειοψηφίας – μερικές φορές, μάλιστα, μπορεί να βρίσκονται και σε σύγκρουση μαζί του.
Αναπτυγμένες χώρες	Ο όρος αναπτυγμένες χώρες περιλαμβάνει τις χώρες της Δύσης καθώς και χώρες της Ανατολής, όπως η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα. Όλες διαθέτουν ιδιαίτερα αναπτυγμένες οικονομίες που έχουν διέλθει από μια περίοδο εκβιομηχάνισης και πλέον βασίζονται κυρίως στον κλάδο των υπηρεσιών (για παράδειγμα, δικηγορία, τραπεζικός κλάδος, πωλήσεις και λογιστική) και την πληροφορική (για παράδειγμα, εταιρείες που σχετίζονται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές).
Κυρίαρχος πολιτισμός	Ο κυρίαρχος πολιτισμός σε κάθε κοινωνία είναι ο πολιτισμός που θέτει τους περισσότερους κανόνες και τα περισσότερα πρότυπα, ενώ παράλληλα καταλαμβάνει τις περισσότερες θέσεις πολιτικής, οικονομικής, διανοητικής και μιντιακής εξουσίας. Ο όρος αμερικανικός κυρίαρχος πολιτισμός θα χρησιμοποιείται συχνά στο παρόν βιβλίο για να αναφερθεί στην, κατά κύριο λόγο, λευκή, μεσοαστική πλειονότητα της αμερικανικής κοινωνίας.
Κοινωνία	Κοινωνία είναι μια ομάδα ατόμων που αλληλεπιδρούν κατά τη διάρκεια της συμβίωσης σε έναν κοινό γεωγραφικό χώρο. Μια ενιαία κοινωνία μπορεί να περιλαμβάνει πολλούς πολιτισμούς με διαφορετικά έθιμα, θρησκείες, οικογενειακές παραδόσεις και οικονομικές πρακτικές. Επομένως, η κοινωνία διαφέρει από τον πολιτισμό: τα μέλη ενός πολιτισμού μοιράζονται έναν κοινό τρόπο ζωής, ενώ τα μέλη μιας κοινωνίας μπορεί όχι. Για παράδειγμα, η αμερικανική κοινωνία περιλαμβάνει μια πληθώρα διαφορετικών πολιτισμών, όπως ο πολιτισμός της αμερικανικής πλειονότητας, ο αφροαμερικανικός πολιτισμός, οι λατινοαμερικανικοί πολιτισμοί και οι ασιατικοί αμερικανικοί πολιτισμοί. Όλοι οι Αμερικανοί μοιράζονται ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι Αμερικανοί –για παράδειγμα, όλοι υπόκεινται στους ίδιους νόμους και πηγαίνουν σε παρόμοια σχολεία–, αλλά υπάρχουν διαφορές μεταξύ όλων αυτών των διαφορετικών ομάδων, οι οποίες τις καθιστούν πολιτισμικά διακριτές.
Παραδοσιακοί πολιτισμοί	Ο όρος παραδοσιακός πολιτισμός αναφέρεται σε έναν πολιτισμό που έχει διατηρήσει έναν τρόπο ζωής βασισμένο σε σταθερές παραδόσεις, οι οποίες μεταβιβάζονται από τη μία γενιά στην άλλη. Αυτοί οι πολιτισμοί γενικά δεν αξιολογούν θετικά την αλλαγή, αλλά αντίθετα δίνουν μεγαλύτερη αξία στην πίστη στις πολιτισμικές παραδόσεις. Συχνά, οι παραδοσιακοί πολιτισμοί είναι «προβιομηχανικοί», πράγμα που σημαίνει ότι η τεχνολογία και οι οικονομικές πρακτικές που είναι χαρακτηριστικές στις αναπτυγμένες χώρες δεν χρησιμοποιούνται ευρέως. Αυτό, όμως, δεν ισχύει πάντοτε: η Ιαπωνία, για παράδειγμα, εξακολουθεί να είναι από πολλές απόψεις παραδοσιακή, παρόλο που αποτελεί, ταυτόχρονα, μία από τις πιο βιομηχανοποιημένες χώρες του κόσμου. Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «παραδοσιακοί πολιτισμοί», δεν εννοούμε πως είναι όλοι όμοιοι. Διαφέρουν κατά ποικίλους τρόπους, αλλά έχουν ως κοινό γνώρισμα ότι είναι γερά θεμελιωμένοι σε μια σχετικά σταθερή πολιτισμική παράδοση και, γι' αυτόν τον λόγο, έρχονται σε σαφή αντίθεση με τους πολιτισμούς της Δύσης.
Αναπτυσσόμενες χώρες	Οι περισσότεροι από τους παλιούς παραδοσιακούς, προβιομηχανικούς πολιτισμούς σήμερα εκβιομηχανίζονται ως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης. Ο όρος αναπτυσσόμενες χώρες χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις χώρες στις οποίες λαμβάνει χώρα αυτή η διαδικασία. Παραδείγματα αποτελούν οι περισσότερες χώρες της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής, όπως επίσης και χώρες της Ασίας – για παράδειγμα, η Ταϊλάνδη και το Βιετνάμ.
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο	Ο όρος κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (ΚΟΕ) χρησιμοποιείται συχνά ως αναφορά στην κοινωνική τάξη, η οποία περιλαμβάνει το μορφωτικό επίπεδο, το εισοδηματικό επίπεδο και την επαγγελματική κατάσταση. Για τους εφήβους και τους αναδυόμενους ενήλικες, δεδομένου ότι αυτοί δεν έχουν ακόμη φτάσει στο κοινωνικό επίπεδο που θα έχουν ως ενήλικες, ο όρος ΚΟΕ αναφέρεται συνήθως στα επίπεδα εκπαίδευσης, εισοδήματος και επαγγελματικού επιπέδου των γονέων τους.
Νεαρά άτομα (νέοι)	Σε αυτό το βιβλίο ο όρος νεαρά άτομα (νέοι) χρησιμοποιείται ως συντομογραφία για να περιγράψει γενικά τόσο τους εφήβους όσο και τους αναδυόμενους ενήλικες.

Στις αρχές του 20ού αιώνα
ψηφίστηκαν νόμοι που υποχρέωναν
τα παιδιά να πηγαίνουν στο σχολείο.

5% των νέων ηλικίας 14 έως 17 ετών πήγαιναν σχολείο, ενώ το 1920 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε αγγίζοντας το 30% (Arnett & Taber, 1994). Η αλλαγή αυτή συνέβαλε ώστε η εν λόγω περίοδος να χαρακτηριστεί Εποχή της Εφηβείας, γιατί σηματοδότησε έναν πιο ξεκάθαρο διαχωρισμό μεταξύ της εφηβείας, ως μιας περιόδου συνεχιζόμενης σχολικής φοίτησης και της ενηλικίωσης, ως μιας περιόδου που ξεκινά μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης.

Ο τρίτος βασικός παράγοντας που συνέβαλε ώστε να χαρακτηριστεί η περίοδος 1890-1920 Εποχή της Εφηβείας ήταν το έργο του G. Stanley Hall και η έναρ-

Πολιτισμός

Το συνολικό μοτίβο του ιδιαίτερου τρόπου ζωής μιας ομάδας, συμπεριλαμβανομένων των εθίμων, της τέχνης, των τεχνολογιών και των πεποιθήσεων.

Η Δύση

Πολιτιστική ομάδα χωρών που περιλαμβάνει τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρώπη, τον Καναδά, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιλαμβάνουν την ύπαρξη σταθερών δημοκρατιών, τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους, τον καταναλωτισμό και τον ατομικισμό.

Αναπτυγμένες χώρες

Οικονομική ταξινόμηση που περιλαμβάνει τις πλούσιες χώρες του κόσμου, οι οποίες αποτελούν περίπου το 18% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.

Αμερικανικός κυρίαρχος πολιτισμός

Πολιτισμικό τμήμα της αμερικανικής κοινωνίας, ως επί το πλείστον απαρτιζόμενο από λευκούς, το οποίο κατέχει τη μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική δύναμη και θέτει τους περισσότερους κανόνες και πρότυπα.

ξη της μελέτης της εφηβείας ως ξεχωριστού επιστημονικού κλάδου (Modell & Goodman, 1990). Ο Hall (1904) έγραψε το πρώτο εγχειρίδιο για την εφηβεία, που εκδόθηκε το 1904 σε δύο τόμους και έφερε τον φιλόδοξο τίτλο *Adolescence: Its Psychology and Its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion, and Education*. Το κείμενο του Hall κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως η σωματική υγεία και ανάπτυξη, η εφηβεία υπό διαπολιτισμικό και ιστορικό πρίσμα και ο εφηβικός έρωτας. Ένας εντυπωσιακός αριθμός παρατηρήσεων του Hall έχει επαληθευτεί από πρόσφατες έρευνες, όπως, για παράδειγμα, η περιγραφή της βιολογικής ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της εφηβείας, ο ισχυρισμός του ότι η καταθλιπτική διάθεση τείνει να κορυφώνεται γύρω στα 15 χρόνια του βίου και η θέση του ότι η εφηβεία συνιστά μια περίοδο εντεινόμενης ανταπόκρισης προς τους συνομηλίκους (Arnett, 2006a). Παρ' όλα αυτά, πολλά από όσα έγραψε είναι ξεπερασμένα και παρωχημένα (Youniss, 2006). Ως έναν βαθμό, στήριξε τις ιδέες του στην –πλέον απαξιωμένη– θεωρία της *ανακεφαλαίωσης*, σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη κάθε ατόμου ανακεφαλαιώνει ή επαναλαμβάνει την εξε-

Κοινωνία

Μία ομάδα ατόμων που αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο της συμβίωσης σε μια κοινή γεωγραφική περιοχή. Μία κοινωνία μπορεί να περιλαμβάνει πολλούς πολιτισμούς με διαφορετικά έθιμα, θρησκείες, οικογενειακές παραδόσεις και οικονομικές πρακτικές.

Παραδοσιακός πολιτισμός

Ένας πολιτισμός που τηρεί παραδοσιακές πεποιθήσεις και πρακτικές. Συνήθως δεν είναι οικονομικά αναπτυγμένος.

Αναπτυσσόμενες χώρες

Οικονομική ταξινόμηση που περιλαμβάνει τις λιγότερο πλούσιες χώρες του κόσμου, οι οποίες βρίσκονται σε διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και αποτελούν περίπου το 82% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.

Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (ΚΟΕ)

Ταξινόμηση της κοινωνικής τάξης και της οικονομικής κατάστασης, συμπεριλαμβανομένων του εκπαιδευτικού επιπέδου και της επαγγελματικής κατάστασης.

Νεαρά άτομα (Νέοι)

Όρος που περιλαμβάνει τόσο τους εφήβους όσο και τους αναδυόμενους ενήλικες, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ φάσμα ηλικιών, από 10 έως 25 ετών.

Ανακεφαλαίωση

Η απαξιωμένη πλέον θεωρία που υποστήριζε ότι η ανάπτυξη κάθε ατόμου ανακεφαλαιώνει την εξελικτική ανάπτυξη του ανθρώπινου είδους συνολικά.

λικτική ανάπτυξη του ανθρώπινου είδους εν γένει. Πίστευε ότι το στάδιο της εφηβείας αντανάκλασε ένα στάδιο του ανθρώπινου εξελικτικού παρελθόντος που χαρακτηριζόταν από μεγάλη αναστάτωση και αταξία, με αποτέλεσμα οι έφηβοι σήμερα να βιώνουν μια κατάσταση **καταιγίδας και στρες** ως τυπικό στοιχείο της ανάπτυξής τους (για περισσότερα σχετικά με τη συζήτηση για την κατάσταση «καταιγίδα και στρες», βλ.

το πλαίσιο «Εστίαση στην Ιστορία»). Σήμερα, κανένας έγκριτος μελετητής δεν ασπάζεται τη θεωρία της ανακεφαλαιώσης. Ωστόσο, ο Hall συνέβαλε τα μέγιστα προκειμένου να στραφεί η προσοχή και το ενδιαφέρον στους εφήβους, όχι μόνο από τους ειδικούς μελετητές αλλά και από το ευρύτερο κοινό. Έτσι, είναι ίσως η σημαντικότερη προσωπικότητα για την ανάδειξη της περιόδου 1890-1920 ως Εποχής της Εφηβείας.

■ Εστίαση στην Ιστορία

Η διαμάχη γύρω από την προσέγγιση «καταιγίδα και στρες»

Μία από τις ιδέες του G. Stanley Hall που εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να συζητείται μεταξύ των μελετητών είναι ο ισχυρισμός του ότι η εφηβεία αποτελεί αναπόφευκτα μία περίοδο «καταιγίδας και στρες». Σύμφωνα με τον Hall, είναι φυσιολογικό η εφηβεία να συνιστά μια περίοδο σημαντικής ταραχής και διάσπασης. Όπως ο ίδιος περιέγραψε (Arnett, 1999), η εφηβική καταιγίδα και το στρες αντικατοπτρίζονται στα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα τριών ειδών δυσκολιών κατά τη διάρκεια της εφηβικής περιόδου: τη σύγκρουση με τους γονείς, τις διαταραχές της διάθεσης και την επικίνδυνη συμπεριφορά (για παράδειγμα, χρήση ουσιών και έγκλημα).

Ο Hall (1904) υποστήριξε τις **εξελικτικές θεωρίες του Lamarck**, τις οποίες πολλοί επιφανείς στοχαστές των αρχών του 20ού αιώνα θεωρούσαν καλύτερη εξήγηση της εξέλιξης από τη θεωρία της φυσικής επιλογής του Δαρβίνου. Στην απαξιωμένη πλέον θεωρία του Lamarck, η εξέλιξη συμβαίνει ως αποτέλεσμα της συσσωρευμένης εμπειρίας. Οι οργανισμοί μεταβιβάζουν τα χαρακτηριστικά τους από τη μια γενιά στην επόμενη όχι με τη μορφή γονιδίων (τα οποία ήταν άγνωστα την εποχή που ο Lamarck και ο Δαρβίνος επινόησαν τις θεωρίες τους) αλλά αναμνήσεων και επίκτητων χαρακτηριστικών. Στην πορεία, αυτές οι αναμνήσεις και τα επίκτητα χαρακτηριστικά θα επαναλαμβάνονταν ή θα ανακεφαλαιώνονταν στο πλαίσιο της ανάπτυξης κάθε ατόμου στις μελλοντικές γενιές. Συνεπώς, ο Hall, εξετάζοντας την ανάπτυξη κατά την εφηβεία, έκρινε ότι η τελευταία «παραπέμπει σε κάποιο είδος αρχαίας περιόδου καταιγίδας και στρες» (1904, τ. 1, σ. xiii). Υπό το πρίσμα της σκέψης του, θα πρέπει να υπήρξε μια περίοδος της ανθρώπινης εξέλιξης εξαιρετικά δύσκολη και ταραχώδης· έκτοτε, η ανάμνηση αυτής της πε-

Η επικίνδυνη συμπεριφορά κορυφώνεται στην ύστερη εφηβεία και στην αναδυόμενη ενηλικίωση.

ριόδου πέρασε από τη μια γενιά στην άλλη και ανακεφαλαιώθηκε στην ατομική ανάπτυξη ως «καταιγίδα και στρες» της εφηβικής ανάπτυξης.

Στον αιώνα που μεσολάβησε από την εποχή που το έργο του Hall καθιέρωσε την εφηβεία ως πεδίο επιστημονικής μελέτης, η συζήτηση σχετικά με την «καταιγίδα και το στρες» της εφηβείας υπέβασκε σταθερά και ανά τακτά χρονικά διαστήματα αναδυόταν στην επιφάνεια. Οι ανθρωπολόγοι, με επικεφαλής τη Margaret Mead (1928), αντέταξαν στον ισχυρισμό του Hall ότι η τάση για «καταιγίδα και στρες» στην εφηβεία είναι καθολική και βιολογική, περιγράφοντας μη δυτικούς πολιτισμούς, στους οποίους η εφηβεία δεν ήταν ούτε θυελλώδης ούτε στρεσογόνος. Αντίθετα, οι θεωρητικοί της ψυχανάλυσης, και ιδιαίτερα η Anna Freud (1946, 1958, 1968, 1969), υπήρξαν οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της προσέγγισης «καταιγίδα και στρες».

Εξελικτικές θεωρίες του Lamarck

Οι ιδέες του Lamarck, που ήταν δημοφιλείς στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Σύμφωνα με αυτές, η εξέλιξη λαμβάνει χώρα ως αποτέλεσμα συσσωρευμένης εμπειρίας, με αποτέλεσμα οι οργανισμοί να μεταβιβάζουν τα χαρακτηριστικά τους από τη μια γενιά στην επόμενη με τη μορφή αναμνήσεων και επίκτητων χαρακτηριστικών.

«Καταιγίδα και στρες»

Θεωρία που υποστηρίχθηκε από τον G. Stanley Hall και υποστήριζε ότι η εφηβεία είναι αναπόφευκτα μία περίοδος διαταραχών της διάθεσης, συγκρούσεων με τους γονείς και αντικοινωνικής συμπεριφοράς.